

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 734

מסכת עירובין ק' - פסחים ב' ♦ שביעית ח', ד' - ח', ח'

בס"ד, ח' תמוז תשע"ג

השבוע בגליון

- ♦ מותר ללבוש כובע בשבת קודש?
- ♦ מסכת פסחים - שתי מסכתות
- ♦ מדוע "פסחים" ולא "פסח"?
- ♦ החושך - העדר אור, או בריאה בפני עצמה??

- ♦ "האש היסודית"
- ♦ אור הנר ביום ובלילה
- ♦ מדוע מותר להשתמש בכסף בשנת השמיטה?
- ♦ מה עושים בכסף שביעית?

דף קב/ב

מותר ללבוש כובע בשבת קודש?

יש יהודים המקפידים בשבת להלך ברשות הרבים כשכובע בלבד לראשם, ללא כיפה! מדוע? על כך, ועוד - במאמר שלפנינו.

אחת משלושים ותשע המלאכות המכונות 'אבות', שעשייתן אסורה בשבת וביום טוב, היא מלאכת 'בונה'. בשבת וביום טוב אסור בניין של קבע. אחת מתולדות מלאכת 'בונה' היא בניית אהל, שהבונה אהל של קבע עובר על איסור תורה. איסור בניית אהל מן התורה, מתייחס לבניית אהל של קבע בלבד, וחכמים הוסיפו ואסרו על בניית אהל ארעי, גזירה שמא יעשה אהל קבוע.

גמרתנו מביאה שתי הלכות הסותרות זו את זו. אחת מהן קובעת, כי בשבת אסור ללבוש כובע, שהרי אסור להקים אהל בשבת ושולי הכובע מאהילים על לובשו, והלכה אחרת קובעת שמוותר. הגמרא מסבירה, כי כובע ששוליו בשיעור טפח, אכן אסור ללבוש, אך כובע ששוליו צרים משיעור טפח, אין איסור ללבוש. מדוע אם כן מותר ללבוש טלית, אף כאשר היא מונחת על הראש ובולטת טפח מלפנים? הגמרא עונה: "הא דמהידק הא דלא מהידק".

בביאור תירוץ הגמרא נחלקו ראשונים.

רש"י (ד"ה אלא) מפרש, כי במילים אלו הגמרא אינה מסבירה את ההבדל בין טלית לבין כובע, אלא את ההבדל בין שתי ההלכות הסותרות לגבי כובע, והגמרא חוזרת בה מקביעתה שאסור ללבוש כובע משום אהל, ואילו ההלכה האוסרת זאת מתייחסת לכובע שאינו מהודק, וקיים חשש שהרוח תעיפנו ובעל הכובע ירוץ אחריו, יתפסנו ויהלך עמו ארבע אמות ברשות הרבים.

הרמב"ם ורבינו חננאל חולקים ומסבירים, כי כוונת הגמרא היא, שכובע בעל שוליים קשוחים נחשב אהל, ובגדר דוגמת הטלית אינו אהל.

נשים נא לב, כי לפי רש"י כל כובע, אפילו ששוליו צרות ביותר, אסור ללבוש ברשות הרבים אם הוא עלול לעוף ברוח, ולפי הרמב"ם בכובע פחות מטפח מותר להלך בכל מקום, וכובע ששוליו בשיעור טפח, אסור ללבוש אפילו בבית, שהרי הוא אהל. השולחן ערוך (או"ח סי' ש"א סעי' מ"מ"א) פוסק לחומרא את כל השיטות, ולפיכך, הכובע היחיד שמותר להלך עמו, הוא כובע ששוליו אינם ברוחב טפח, ואינו עלול לעוף ברוח.

דבר העורך

בעוד 2,338 יום מסיימים את הש"ס!!!

ברוך שעשה לנו נס

כה נכתב בספר תולדות יעקב, בשם הסטייפלער זצ"ל: "שח רבינו, שפעם שאל אחד את מרן החזון איש זצוקללה"ה, מפני מה בזמנינו אין מצוי לראות השגחה פרטית בניסים גלויים, והשיב החזון איש זצ"ל, מדוע לא? הנה, ביום שסיימתי לכתוב את חיבורי על מסכת עירובין, ישבתי בבית הכנסת במינסק, היה זה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, ובזמן ההוא מי ששהה בלא ניירות ומסמכים מתאימים היה חשוד כמרגל. לפתע נכנס אחד לבית הכנסת והודיע, כי קבוצת חיילים עומדים לפשוט על העיר ולחפש אנשים שאין להם תעודות החזו"א שלא היתה לו שום תעודה ומסמך מתאים, יצא מבית הכנסת לכיוון היער להחבא שם עד יעבור זעם, אך בהגיעו מחוץ לעיר הבחין כי כל החיילים עם מפקדיהם עומדים שם ומחכים להכנס לעיר. בלית ברירה עבר ביניהם - בין שתי שורות של חיילים, עד שהגיע ליער והם לא ראוהו ולא הבחינו בו כלל! ואמר החזו"א, כי הנס הגלוי קרה בזכות לימודו במסכת עירובין".

צעילוי נשמת

הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל
ב"ר ישראל שמעון ז"ל
נלב"ע עש"ק י"ג בתמוז תש"ם
תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הבחור **אהרון פרידמן** ז"ל
ב"ר אליעזר דוד ז"ל
נלב"ע י"ג בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר מילר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל
נלב"ע ט' בתמוז תשמ"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

לעילוי נשמת
הר"ר **יהודה דוד** ז"ל
ב"ר פנחס יוסף ז"ל נלב"ע י"ב בתמוז תשס"ג
תנצב"ה

כיצד, איפוא, נהגו יהודים בכל העולם לחבוש בשבתות כובעים רחבי-תיתורה, עשויים לבד קשוח? בדברי הרי"ף (שבת, קלח/ב) וראשונים נוספים, מבואר, כי רק כובע שנועד להצל מפני החמה נחשב אהל, מפני שתפקידו להגן על האדם, אך כובע שנועד לכסות את הראש ולא להאחיל בשוליו, אינו נחשב אהל (ראה ביאור הלכה סעיף מ"א). בעל מגן אברהם (שם ס"ק נ"א) כותב, כי דרכם היתה להטות את זווית הכובע, ואינו כאהל (עיין תוס' ד"ה הא דמבדק).

אמת, כי בכך הבנו אל נכון כיצד נהגינו אינו סותר לשיטת הרמב"ם, אך עדיין לא הוברר כיצד הוא מתיישב עם שיטת רש"י, שאסור ללבוש ברשות הרבים כובע העלול לעוף ברוח. ובכן, בדברי השולחן ערוך מבואר, כי רש"י מתייחס לכובע העשוי להצל מפני החמה, או אז קיים חשש שיטלטלוהו ד' אמות ברשות הרבים, אך אדם הלובש כובע כדי לכסות את ראשו, לא יהיה להלך ארבע אמות בגילוי ראש (עיי' משנה ברורה ס"ק ק"ג). ברם, המשנה ברורה מעיר, כי החובש כיפה תחת כובעו אינו בוש להלך ארבע אמות ללא כובע, שהרי ראשו מכוסה. לפיכך, היוצא לרשות הרבים שאין בה עירוב כדת וכדין, צריך להדק את כובעו לראשו. זו הסיבה לכך שיש שהחמירו בהתהלכם ברשות הרבים שאין בה עירוב, להלך עם כובע בלבד ללא כיפה תחתיה.

מסכת פסחים - שתי מסכתות

תשעה חדשים, פחות יומיים, עסקו לומדי הדף היומי בהלכות שבת הנשנות במסכת שבת ובמסכת עירובין, ועתה עוברים ללמוד את ענייני חג הפסח במסכת פסחים. מסכת זו תלמד בעזרת ה' במשך ארבעה חודשים.

מדוע "פסחים" ולא "פסח"? מי אשר אוהב להתחקות אחר שמות המסכתות, נתן בוודאי את דעתו לכך, שמסכת פסחים כונתה בלשון רבים, "פסחים" ולא "פסח". זאת, על שם שני הפסחים, פסח ראשון ופסח שני (תו"ט). זמנו של קרבן פסח הוא ב"ד בניסן בין הערביים, אך יהודי שנאנס ולא עלה בידו להקריבו במועדו, מקריבו ב"ד באייר. "פסחים".

סעודה אחר חצות ב"ד אייר: בעל תוספות יום טוב אף טוען, כי השם פסחים מהווה הוכחה לכך ש... אסור לאכול סעודה אחר חצות בערב י"ד באייר - ערב פסח שני! שהנה, בעלי התוספות כותבים בפרק עשירי, "ערב פסחים" [כפי גירסת המשנה הראשונה בפרק זה], שני ביאורים מדוע כונה כן בלשון רבים: א. שם הפרק מכוון לפסחים הרבים שבמהלך השנים. ב. שם הפרק מכוון לפסח ראשון ולפסח שני. בעל תוספות יום טוב כותב, כי שם מסכתנו "פסחים" מסייע לתירוץ השני, שהרי כל המסכתות קרויות בלשון יחיד; שבת, ראש השנה, חגיגה ועוד. אין זאת, אלא שכונתה כן מפני פסח ראשון ופסח שני. הואיל והמשנה הראשונה בפרק ערב פסחים קובעת, כי "ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם"... יש להוכיחה משמעות הלכתית מעשית ביותר [עיין בספר אמת ליעקב שם מה שהעיר על דבריו על פי הגהות הב"ח שם].

בתקופות קדומות חולקה מסכת פסחים לשתי מסכתות! מסכת פסח ראשון ומסכת פסח שני. מסכת פסח ראשון כללה את הפרקים, א', ב', ג', ד', ה', העוסקים בענייני חמץ, מצה וליל הסדר, הנהגים גם לאחר חורבן בית המקדש, ומסכת פסח שני כללה את הפרקים ה', ו', ז', ח', ט', העוסקים בענייני הקרבת קרבן פסח, שאינם נוהגים לאחר חורבן הבית.

לימים, מאות שנים אחר כך, כאשר הודפס הש"ס, הודגש בפתח המסכת כי היא "מסכת פסחים פסח ראשון פסח שני".

חלוקת המסכתות נותרה בספר בית הבחירה למאירי. תחילה הוא מפרש את מסכת פסח ראשון, כולל הפרק העשירי, ולאחר מכן הוא פותח בפירושו מסכת פסח שני.

סליקא לך פסח ראשון: בימינו נותר זכר לדבר גם בתוך מהדורות הגמרא, במשפט החותם את פרק "מקום שנהגו" (ב/ז): "הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון", וכן בסוף פרק "מי שהיה" (צט/א) נותר הכיתוב: "הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני".

זאת, ועוד: הפותח את המסכת ישים לב לתופעה נדירה - בסיום פרק "מקום שנהגו", הוסיפו מסדרי הגמרא לדפוס את "סדר הלכות קרבן פסח ראשון בקצרה", וכמו כן עשו לאחר פרק "מי שהיה", אחריו הודפסו "פסקי הלכות פסח שני בקצרה". תופעה זו נותרה בכל המהדורות, גם בימינו. מעניין לציין השערה שהועלתה בבית מדרשנו, לפיה הכינוי "פסחים" בלשון רבים, אינו משום שני מועדי הקרבת הקרבן הכלולים במסכת, אלא מפני קיבוץ שתי מסכתות "פסח" למסכת אחת...

דף ב/א ולחשך קרא לילה

החושך - העדר אור, או בריאה בפני עצמה?!

זה דורות רבים מתגלגל ובא בבתי המדרשות דיון מפולפל ומעניין, מהו החושך.

"ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה". האם חושך הוא מציאות ובריאה בפני עצמה, או שמא הוא העדר אור בלבד, היינו: עם הסתלקות האור נותר החושך. לגבי החושך שהומש [י"יש חושך] במכת חושך על המצרים, אין ספק כי הוא היה יצירה ממשית וסמיכה. דיונונו, הוא, איפוא, לגבי החושך הרגיל, הגם הוא בריאה מיוחדת? במהלך השנים הועבר הדיון מבית מדרש אחד לרעהו, ועם הזמן דבקו ונצמדו אליו ראיות יפות שהאדירו את חדוות הלומדים, שעה שהשתעשעו בהם.

אל סיפור זה הופנית על ידי אחד הקוראים לקראת תחילת הלימוד במסכת עירובין, וצפנתיו לפרסום לקראת סיום מסכת עירובין, מתוך מחשבה כי לומדי הדף היומי זקוקים לסייעתא דשמיא מרובה כדי לעבור בין דפי המסכת ולצאת ממנה כלעומת שנכנסו, מחזיקים בקביעות העיתים לתורה בכל יום. כבר לפני כשבע מאות שנה אמר המהרי"ל, שהוא שאל את אחד מגדולי הדור, מדוע רש"י והפוסקים האריכו לפרש ולבאר את דיניה של מסכת עירובין, יותר מכפי שנהגו ביתר המסכתות.

תשובתו היתה: "לפי שדיניהם רחוקים מדעת הבריות, כגון, גודא אסיק, גודא אחית ודין לבד ודופן עקומה, ולחי וקורה שמתירין את המבו... אשר קשה לדעת סברתם. והכי חזרו הפרשנים להבינם ולהשכילם לכל" (מנהגי מהרי"ל, הלכות סוכה). אכן, ניתן לומר כי הנס התרחש. רכזי מאורות הדף היומי ברחבי הארץ מדווחים בשמחה מרובה, כי רוב רובם של לומדי הדף היומי נצמדו אל הדף היומי בנחישות, תוך הסתייעות בגמרות המפוארות של מאורות הדף היומי, ועתה אפשר לברך על המוגמר, "ברוך שעשה לנו נס במקום הזה". מסכת עירובין הוכיחה, כי הדף היומי הפך לנחלת הכלל. חורף קיץ, שמש וגשם, מסכתות קלות ומסכתות קשות, הדף היומי תמיד שם.

לפנינו שתי ידיעות מרגשות משתי ערים בארץ ישראל, שהתקבלו במחזור הקודם, ולמקרא תכנן לא נותר אלא להתפעל ולהכריז בקול גדול: רבי מאיר שפירא - הדף היומי שייסדה הוא גלגל ההצלה, עליו נתפסים ונאחזים בכל כוחם יהודים המבקשים לשמור על יהדותם ועל מורשתם.

לכבוד עורך העלון "מאורות הדף היומי". אני מוסר שיעור בדף היומי בעיר רחובות בכל בוקר בין 9:00 ל-10:00 לקבוצה של כ-25 איש. השיעור התחיל דרך מאורות הדף היומי.

כיוון שהתחלנו קצת באיחור, נוצר עיכוב בלימוד, וכך יצא שסיימנו מסכת שבת רק כעת לקראת תנוכה. **נוצרו** לבטים בין החברים - מה לעשות? האם להתחיל מסכת עירובין כסדר ואז נשאר בפיגור במשך כל המחזור (וזהו פיגור שקשה להשלימו ובפרט שמדובר בעירובין), אך נזכה לסיים את הש"ס - דבר שכולנו רוצים, או שבכל זאת כדאי לדלג על מסכת עירובין ולהתחיל ישר מסכת פסחים וכן לזכות להיות יחד עם לומדי הדף היומי. יש לציין, כי המצדדים בהתחלת לימוד מסכת פסחים טענו, כי מידי שבת הם מקבלים את גליון "מאורות הדף היומי" והוא עוזר להם בלימוד השבועי, וכך אם נתחיל מסכת פסחים נכנס לקצב תוך מספר שבועות עם העלון השבועי שישמש ככלי עזר. מאידך גיסא, מה יהיה עם מסכת עירובין? וכי בכל יום מזדמנת לנו הזכות ללמוד מסכת זו?

במהלך הדיון עלה בדעתי רעיון, התלבטתי אם להציע אותו בפני הלומדים, ולבסוף אמרתי לעצמי, אציע בפניהם את הרעיון בתור דברים בעלמא, ומה שיחליטו, יחליטו.

הרעיון שלי היה, שכל יום לפני מנחה - בקיץ או אחר ערבית - בחורף, **נקבע** שיעור נוסף ללימוד מסכת עירובין, וכך לא נפסיד את לימוד מסכת עירובין ומאידך נשמור על הסדר של הדף היומי יחד עם כל אלפי הלומדים.

הרעיון התקבל!!! וכך התקיים לו שיעור בדף היומי העולמי בביה"ל. ענף יוסף בשכונת מרמורק ברחובות בכל יום, ושיעור נוסף במסכת עירובין כל ערב אחר תפילת ערבית, אותו קבענו בבית הכנסת המרכזי שבשכונתנו, בית הכנסת "שבז".

זהו כוחו של הדף היומי!
אשריכם מאורות הדף היומי!
אשריך ר' מאיר שפירא!

ככבוד רב ובכרכת התורה
אמיתי גדיס
מגיד שיעור בדף היומי
בביה"ל ענף יוסף - רחובות
ובשיעור במס' עירובין בביה"ל המרכזי "שבז"
מרמורק - רחובות

★ ★ ★

ומכאן לחיפה.

לקרוא ולבכות מהתרגשות.

את המעשה הבא מספר הרב חיים גרץ הי"ו, מידידי שיעור הדף היומי בבית הכנסת "קליבנוב" ברחוב קליבנוב שבשכונת זרזאליה - נווה שאנן.

בבית כנסת זה התרחש המעשה הבא בליל שבת קודש פרשת וישב.

משתתפי שיעור זה קובעים עיתים לתורה גם בליל שבת. ביום חמישי ישבו הלומדים, חמשה עשר במספר, ושחו ביניהם על אודות התחיית הגשומה שפרסם השירות המטאורולוגי לקראת יום שבת קודש. מאחר שמגיד השיעור מהלך מרחק של מחצית השעה מביתו אל מקום השיעור, סברו תחילה בני השיעור כי בליל שבת זה יאלצו לוותר על קביעותם, אך לבסוף נמנו וגמרו ביניהם, כי אם בין השעה 20:00 עד 20:30 לא ירד גשם, יבואו גם יבואו לשיעור.

באה שבת לעולם, והגשם לא פסק לרדת עד 20:15. **דקה** אחר כך עמד מגיד השיעור בפתח ביתו, עטוי במעיל, מגפיים, כפפות וצעף, נפרד לברכת שבת שלום מבני ביתו ועמד לצאת מפתח הבית.

- **"הרי** סיכמתם שרק אם הגשם יחדל משמונה תפגשו, את מי תראה שם? אף אחד לא יבוא?".

- **"אני** הולך. קביעות תורה לא מבטלים".

הוא הלך, מורי ורבותי, ופגש שם את כל חמשה עשר המשתתפים, משפטים את כפות ידיהם וממתינים לו ללמוד תורה!

היש צורך להוסיף משהוא, על השלהבת האדירה האוחזת בכל קצוות ארצנו הקדושה, ומחממת את ליבות היהודים די בכל אתר ואתר?!

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

ה"ר **אהרן יוסף הכהן זקון**
AARON YOSEF ZAKON ז"ל
ב"ר יוחנן ז"ל נלב"ע י"ג בתמוז תש"ן
תנצב"ה

הנוצח ע"י משפחת ריישר הי"ו
ארה"ב - The Reischer family

לעילוי נשמת

האשה החשובה מרת **מלכה קוזול** ע"ה
ב"ר משה ז"ל נלב"ע ח' בתמוז תשמ"ג
ולעילוי נשמת ר' **משה** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ט' בתמוז
ולעילוי נשמת מרת **צילה** ע"ה בת ר' יוסף ז"ל
נלב"ע כ"ב בסיון תשל"ג **תנצב"ה**
הנוצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

אבינו ה"ר **יעקב פסמנטיר** ז"ל
ב"ר יוסף הלוי ז"ל נלב"ע ז' בתמוז תשכ"ט
תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

ה"ר **אהרן יוסף הכהן זקון**
AARON YOSEF ZAKON ז"ל
ב"ר יוחנן ז"ל נלב"ע י"ג בתמוז תש"ן
תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

כיצד קשור דיון זה אלינו? מפני שהנצי"ב, הלא הוא רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל, הציג הסבר מרתק לנחיצותו של החושך לבדיקת חמץ, שבהלכותיה עוסקים כעת לומדי הדף היומי, וכאן המקום ליהנות מדברי חמודות אלו.

"האש היסודית": נפתח בדברי הגמרא במסכת חגיגה (יב/א) העוסקת במעשה בראשית, בה נאמר כי עשרה דברים נבראו ביום הראשון לבריאת העולם וביניהם חושך, כנאמר במעשה בראשית: "בראשית ברא... והארץ תהו ובוהו וחושך". רמב"ן (שם) ורמב"ם (מורה נבוכים ח"ב פרק ל') מפרשים, כי חושך זה אינו החושך המוכר לנו אלא "האש היסודית שהיא חשוכה", מקור חום אדיר, הקרוי חושך. החושך המוכר לנו מתואר בפסוק הרביעי: "ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך". לעומת החושך הראשון שהוא אש שאינה נראית לעינינו, אומר רמב"ן, החושך השורר בלילה הוא "אפיסת האור", היינו: העדר אור השמש הוא הגורם לחושך.

הגאון מוילנא זצ"ל (אדרת אליהו בראשית א/א ועוד) כותב, כי גם החושך שהוא תוצאה של "אפיסת האור" הרי הוא "בריאה", כנאמר (ישעיה מה/ז) "ובורא חושך", וכאשר עולה אור היום הוא דוחה את החושך, "עד מקום שקרני זיו הודו מגעת". על טיבה של הבריאה הקרויה חושך, שהיא תוצאה של העדר האור, אומר הגר"א: "שהוא חומר עצם שאין בכח השכל לידע תוארו".
בדעה זו נוקט גם המהרש"א (תמיד לב/א עיי"ש).

בקשר לדברים אלו, מיוחסת הברקה נאה לרב מבריסק זצ"ל. באחד הפיוטים הנאמרים בליל הסדר נאמר: "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה" (ראה זכריה יד/ז). אם כל מהות הלילה הוא העדר יום, כיצד יתכן "לא יום - ולא לילה"? הרי אם אינו יום הרי הוא לילה!... על כרחך, שהלילה המוכר לנו, הנראה כהעדר אור בלבד - אינו כן, וקרב יום שהוא "לא יום ולא לילה" בו ניווכח לדעת, כי גם החושך הוא בריאה. הנצי"ב המוזכר בפתח הדברים, מתייחס לפן נוסף של החושך.

לבד מהעדר האור, יש מרכיב מסויים המוסיף לחשכת הלילה. במכת חושך שניחתה על מצרים נעשה שימוש מוגבר במרכיב זה, "וימש חושך". על החושך המורכב מהעדר אור בתוספת מרכיב זה, ציווה הקב"ה: "ולחושך קרא לילה", כמבואר בגמרתנו: "ולחשך קרא לילה... וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה". רש"י מפרש: "ולחושך ציווה לשמש בלילה". בנוסף על העדר האור, נצטוו החושך לשרור בלילה.

הנצי"ב מעמיק חקור, מה הבדל יש בין חושך המשתרר כתוצאה מהעדר האור לבין חושך הנובע מעצמותו. לו היה הבורא מחליט שלא לברוא את החושך, כלום היינו חשים בכך?

אור הנר ביום ובלילה: הנצי"ב מפנה את תשומת הלב לתלמוד הירושלמי בסוגייתנו. הגמרא (להלן ח/א) קובעת, כי יש לבדוק את החמץ בשעה ש"אור הנר יפה לבדיקה", היינו: בלילה, לפי שהנר מטיב להאיר בלילה (רש"י). שמא נאמר, כי יגיף אדם את תריסי ביתו, יאפיל את אורו ויבדקנו בלילה, על כך מביא הירושלמי את עדותו של רב הונא המספר, כי בתקופת החשמונאים, בעת שברחו למערות מאימת האוייבים, התחפרו היהודים עמוק במערה, עד שלא עלה בידם להבחין בין לילה ליום. כיצד ידעו? הדליקו נר, והיה, אם דלקה השלהבת בכהות, לא האירה כל כך, ידעו כי יום עתה. אם האיר הנר באור יקרות, ידעו כי עתה לילה [וע"ש בירושלמי המבאר, כי גם נח בתיבה הבדיל בין יום ללילה על ידי אור אבנים טובות שהיו עמו]. לפיכך, יש לבדוק את החמץ לאור הנר דווקא בלילה, לפי שאז כוחו יפה מביום. קיים, איפוא, הבדל בולט ומשמעותי, בין העדר אור לבין החושך.

בקשר לכך שמענו מהרה"ג ר' מרדכי גנוט שליט"א, בעל לוח דבר בעתו, תוספת ביאור בדברי הנצי"ב זצ"ל, שמלבד העדר האור נמסך חומר מיוחד באזור החושך המופנה מכדור הארץ והלאה (אולי הוא-הוא האתר המסתורי שהמדענים ניסו לאתרו לפני כמאה שנים...), שפרודותיו קשורות לעלטת הלילה.

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

משנה, שביעית, פרק ח', משנה ז': ואחרון אחרון נתפס בשביעית, והפרי עצמו אסור

מדוע מותר להשתמש בכסף בשנת השמיטה?

המשנה מלמדת כי פירות שנת השמיטה קדושים לעולם, גם לאחר מכירתם, בניגוד לפירות מעשר שני, שבמכירתם הם יוצאים לחולין והקדושה עוברת אל המעות. בפירות שביעית הקדושים, גם המעות ששולמו תמורתם מתקדשות, אך הקדושה אינה פגה מן הפירות עצמם. מעתה, בכסף הקדוש בקדושת שביעית יש לרכוש מזון והוא מתקדש בקדושת שביעית.

כסף מתגלגל: הואיל וקדושת פירות שביעית אינה פוקעת לעולם, אפשר שבמהלך העברתו מיד ליד יתקדש כסף בערך הגדול בהרבה מערך הפרי, כי בכל מכירה נוספת של הפירות הראשונים מתקדש כסף נוסף ואין קידוש הכסף מוגבל למכירתם הראשונה (כרם ציון, שביעית, הלכות פסוקות, פרק י"ג, הערה א: וראה כן במנחת יצחק, חלק ו', סימן קכ"ט, בתחילת התשובה). דוגמה לדבר: ראובן בעל כרם ענבים מכר קילו ענבים בעשרים ש"ח לשמעון הסיטונאי. שמעון מכרם ללוי הקמעונאי בעשרים ושניים ש"ח. יהודה קנאם בחנות בעשרים וארבעה ש"ח - כל שישים ושמונה השקלים ששולמו על ידי כולם, קדושים בקדושת שביעית!

פנינים

דף ק/ב

מאי קראה

"מאי קראה" - מה מקראו של דין זה.

כאשר אמר חכם דין ואין לו עיקר מן התורה ומצא חברו החכם סמך ורמז לדין זה מהתורה, אזי הוא אומר בלשון שאלה ותשובה; "מאי קראה? ..."; אם רצונך לדעת על איזה פסוק ניתן לסמוך חידוש דין זה, הרי זה מקראו (הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות להרמב"ם, העיקר הראשון סוף ד"ה וטרם, ועיי' ס' יעיר אוזן אות מ' סי' נ"ו).

ביד מלאכי (אות מ' סי' תי"ח) הוסיף, כי דין דרבנן שיש לו סמך מן התורה, חמור יותר מדין דרבנן שאין לו סמך מן התורה (עיי' תוס' עירובין לא/ב).

דף ב/א

והא קיימא לן

והא קיימא לן - והרי נתקיימה לנו ההלכה לא כדברך.

כאשר הביאו דין מסויים, או כאשר רצו להעמיד את המשנה באופן מסויים וידע האמורא שאין הדין או האופן שרצו להעמיד את המשנה תואם את ההלכה, אזי הוא מקשה, היאך אתה יכול לומר את דיןך או להעמיד את המשנה באופן זה, והרי ידענו מכבר שההלכה היא אחרת ממה שאתה רוצה לומר (עיי' שדי חמד מערכת מ"ם כל ר"ט).

הקדושה אינה נעצרת כאן. הכספים שבידי כל האנשים הללו, כל מה שנרכש בהם מתקדש בקדושת שביעית! החנווני שקיבל עשרים וארבעה שקלים ורוכש בהם תפוזים, הם מתקדשים בקדושת שביעית והכסף המתקבל תמורתם הוא קדוש בקדושת שביעית, וכן הלאה [בשני המקרים האחרונים רק הדבר האחרון קדוש, שכן הכלל "אחרון אחרון קדוש, והפרי עצמו נשאר בקדושה", ראה קידושין נח/א]. מציאות זו מעוררת שאלה חמורה: האם אדם המקבל כסף מאדם אחר בשביעית, צריך לחשוש שהכסף הזה קדוש בקדושת שביעית ויש לנהוג בו בהתאם?

ובכן, יש לבדוק מהו הרוב, שהרי בכל דיני התורה הולכים אחר הרוב. אם פירות השביעית היו מקדשים את דמי מכירתם הראשונה בלבד - ניחא. ברם, הואיל ונוכחנו לדעת שכסף השביעית מתרבה והולך בכל עיסקה הנעשית באותם פירות, אין מן הנמנע שרוב הכסף הנמצא בשוק קדוש בקדושת שביעית! מדוע, איפוא, איננו נוהגים בכל הכספים כספק קדושים בקדושת שביעית? [שאלה זו מתחזקת לדעת המבי"ט שגם בפירות נכרי יש קדושת שביעית]

בעל מנחת יצחק (שם) עוסק בנושא זה והוא שולל לחלוטין כל אפשרות להסתפק בכך. הדין האמור במשנה, שפירות שביעית מקדשים את הכסף ששולם תמורתם אינו אמור אלא בכסף ששולם בעת הקנייה עצמה. אך אם התשלום הוא בהקפה ולא במזומן, אין הכסף מתקדש בקדושת שביעית. הואיל ורוב המסחר מתנהל בהקפה, בתשלומים מאוחרים, בהמחאות, בקיזוזים וכדומה, ברור כי רוב הכסף שבשוק אינו ממזומנים ששולמו תמורת פירות שביעית, ולפיכך אין לחשוש לדבר.

כסף מהבנק - שונה: הגר"י וייס זצ"ל מוסיף סברות נוספות להיתר, אך את כל ההיתר הוא מסייג למעות סתם שאין ידוע לנו שהן קדושות בקדושת שביעית. כלומר, אפשר לסמוך על הרוב כדי לקבוע שאין לפנינו ספק. ברם, בחנויות ירקות, שבהן בוודאי יש מעות קדושות בקדושת שביעית, וכן בבנקים שמוחזקות בהם כמויות עצומות של כסף ובוודאי יש בהן תערובת של כסף הקדוש בקדושת שביעית - יש לנהוג בכסף בקדושת שביעית, אפילו אם ידוע שרוב הכסף אינו קדוש בקדושת שביעית, מפני שדמי שביעית אינם בטלים ברוב [מין במינו אינו בטל]!

מה עושים בכסף שביעית? כיצד יש, איפוא, לנהוג בכסף זה?

ובכן, מי שברשותו אלף שקלים אינו צריך לרכוש בכולם פירות, אלא יקנה פרי אחד שווה פרוטה, ולאחר שינקה אותו שיהיה ראוי לאכילה בלי כל פסולת, יאמר: "כל דמי שביעית או חילופי שביעית הנמצאים ברשותי, יהיו מחוללים על מאכל זה", ויאכלנו בקדושת שביעית.

אלו הם דבריו של הגאון בעל מנחת יצחק (וע"ש מקור לדבריו האחרונים שאפשר לחלל על שווה פרוטה בלבד. ראה עוד ארחות רבינו בעל קהלות יעקב ח"ב עמוד ש"ע; מנחת שלמה ח"א סי' מ"ה; חוט שני שביעית, פ"ו ה"ו).

מסכת פסחים לומדים בשלמות

זוכים ללמוד את הגמרא עם המשניות בשלמות
ונהנים מאותיות מאירות עיניים ורקע ייחודי

לראשונה:
מסכת פסחים
עם משניות שביעית-תרומות
מבוארות

הדפסה מהודרת של דפי הגמרא
עם אותיות מאירות עיניים

• מאורות ההלכה
• ביאור על משניות שביעית ותרומות

להזמנת הגמרא: 1700-500-151